

Kıbrıs Türk Medyasında Etik Gazetecilik Uygulamaları ve Öz Denetim Mekanizmaları Hakkında Değerlendirme Raporu

Arka Plan

Kıbrıs Türk medya sektöründe mesleki ilkeleri ve etik kuralları belirlemek üzere yapılan çalışmaların çok eski bir geçmişi yoktur. Gazetelerde etik olmayan uygulamalarla ilgili şikâyetler, haberin doğruluk ve/veya tarafsızlık bakımından incelenmesi için ilk gazetecilik etiği çabası, 2012 yılında başlatılan "okur temsilcisi" (haber kamu denetçisi¹) uygulamasıdır. Bu uygulama sadece iki okur temsilcisi tarafından birkaç yıl daha devam ettirildikten sonra sona erdi.

İlerleyen dönemlerde medya sektöründe etik kurallara yönelik daha kolektif bir çaba gözlendi. KTGB lokalinde, 8 Ocak 2011 tarihinde gerçekleşen "Medya Etik Deklarasyonu Buluşması" adlı toplantıda bir "Medya Etik Deklarasyonu" hazırlanması için çalışmalara başlanması kararı alındı. Bir "Medya Etik Kurulu" (MEK) oluşturulmasına yönelik ilk adım böylece atılmış oldu.

Medya Etik Kurulu ve Gazetecilik Meslek İlkelerinin Ortaya Çıkışı

KTGB ve sektördeki diğer meslek örgütlerinin birlikte hazırladıkları "Medya Etik Kurulu Deklarasyonu" 1 Nisan 2013 tarihinde bir basın toplantısıyla kamuoyuna duyuruldu. Medya Etik Kurulu Deklarasyonu'na imza koyan ilk kuruluşlar, KTGB, Kıbrıs Türk Spor Yazarları Derneği (KTSYD), Kıbrıs Türk Haber Kameramanları Derneği, Kıbrıs Türk Karikatürcüler Derneği ve Bayrak Radyo Televizyon Kurumu Çalışanları Sendikası (Bay-Sen) oldu.

Deklarasyonun öngördüğü şekilde oluşturulan Medya Etik Kurulu ilk toplantısını 13 Haziran 2013 tarihinde yaptı. Kısa zamanda Deklarasyona eklenecek olan "Gazetecilik Meslek İlkelerine" son şeklini vererek hazırlık çalışmalarını tamamlayan kurul, fiili olarak işlemeye başlamadan önce medya kuruluşlarına imzalı desteklerini almak için ziyaretler gerçekleştirdi. Geleneksel medya olarak nitelenen tüm günlük gazetelerin ve televizyon kuruluşlarının yöneticileriyle deklarasyona imza almak için görüşüldü.

Medya Etik Kurulu Deklarasyonu²

2013 yılında medya kuruluşlarının ve sektördeki sivil toplum kuruluşlarının imzasına açılan deklarasyon, ülkede basın-yayın alanında "etik kodlara uyulması konusunda aktif çaba sarf

¹ Y. Baydar, "Vicdan Misyoneri Rolündeki 'Yalnız Kovboy': Kamu Denetçisinin Rolü", *Profesyonel Gazetecilik ve Özdenetim: Güneydoğu Avrupa ve Türkiye'de Yeni Medya, Eski Açmazlar*, Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü, 2011, s. 61-84;

https://unesdoc.unesco.org/ark:/48223/pf0000190810_tur.

² <http://medyaetikkurulu.org/wordpress/index.php/medya-etik-kurulu-deklarasyonu/>

etmek üzere oluşturulan 'Medya Etik Kurulu'nun çalışmalarına katkı' koymayı ve "kurulun alacağı kararlara uymayı taahhüt ve kabul" etmeyi içermektedir. Ayrıca, bu deklarasyonu okuyup imzalayan basın-yayın kuruluşları, deklarasyonun ekindeki 'Gazetecilik Meslek İlkeleri'ne uymayı taahhüt etmiş olmaktadır.

Kurul medyayı temsil etmektedir ve işlevi medya profesyonellerine mesleki sorumluluklarını ve etik kuralları hatırlatmak, bunlara uygun davranmaya teşvik etmektir. Burada – yasalardan farklı olarak – herhangi bir cezai yaptırım söz konusu değildir. Kurul'un otoritesi, "şikâyet üzerine veya re'sen harekete geçerek" Gazetecilik Meslek İlkeleri'ne uymayanlar hakkında uyarma veya kınama kararı vermek ve uyarma ve kınama kararlarının gerekçesiyle birlikte, Deklarasyona destek veren tüm basın yayın kuruluşları tarafından uygun biçimde yayımlanarak kamuoyuna duyurulmasını sağlamakla sınırlıdır.

Gazetecilik Meslek İlkeleri

Yukarıda belirtildiği gibi, Medya Etik Kurulu, Deklarasyonun ekinde yer alan Gazetecilik Meslek İlkeleri'ne gazetecilerin uyup uymadığını denetlemektedir. Bu belgede, "gerçekleri nesnel bir biçimde, çarpıtmadan, sansürlemeden aktarmak"; "demokratik değerlere ve insan haklarına aykırı yayın yapmamak", "masumiyet karinesine saygılı olmak, suçluluğu yargı kararıyla sabit olmadıkça herhangi bir kişiyi suçlu ilan edecek yayın yapmaktan kaçınmak", "Çocuklarla ilgili suçlarda, zanlı, sanık, mahkûm, tanık, mağdur ya da maktul statüsünde olan 18 yaşından küçüklerin açık isimleri ve fotoğrafları yayımlanmamak", "Şiddeti haklı gösteren, özendiren ve kışkırtan, nefret ve düşmanlığı körükleyen nitelikte yayın yapmamak" gibi yükümlülükler vardır.

İnternet Gazeteciliği Deklarasyonu

Bu, İnternet gazeteciliğinin Dünyada ve Kuzey Kıbrıs'ta hızla gelişip yaygınlaşması karşısında Medya Etik Kurulu'nca yayımlanan ve 30 maddelik "Gazetecilik Meslek İlkelerinin" İnternet gazeteciliğinde de geçerli olduğunu vurgulayan ve bunun yanı sıra özellikle İnternet ortamındaki yayıncılıkta uyulması gereken bazı prosedürleri içeren ayrı bir deklarasyondur.

Gazetecilik Meslek İlkelerinin Gözetilmesine İlişkin Tespit Edilen Sorunlar

Medya Etik Kurulu'nun kurumsal kapasitesi öz denetimi yapmada yetersizdir.

Medya Etik Kurulu, tamamı gönüllü olarak görev yapan üyelere oluşmaktadır. Kurul, düzenli aralıklarla toplanmamaktadır. Ayrıca, gönüllü katkı koyan üyelerin ülkenin uzak noktalarından gelmeleri nedeniyle, üyeler üzerinde maddi olarak da bir külfet yaratmaktadır. Kurul, Deklarasyonda öngörülen görev süresinin çok üzerinde faaliyetlerine devam etmektedir (Kurul başkanının 6 ayda bir değişmesinin gerekmesine rağmen bu görevi 7 yıldır devam ettirmektedir).

Medya Etik Kurulu'nun websitesinin yapısı basit ve işlevselliği azdır. Özellikle etik kuralların neler olduğu belli değildir. Etik kurallara imzacı kurumların isimleri eksiktir ve güncellenmeye ihtiyaç duymaktadır. Site içerisinde yazılı şikâyet yapılabilecek bir bölüm bulunmamaktadır.

Kurul'un sekretaryasını Kurul üyesi bir kişi ve KTGB sekreteri yürütmektedir. Kurulun aldığı kararlar bir karar defterine yazılmakta ve websitesinde yayınlanmaktadır. Ancak şikayetlere ilişkin alınan kararlar ile Kurulun kendi idari kararları birlikte yayınlanmakta ve bu da kararlar arasında bir karışıklığa yol açmaktadır. Kararlar ile ilgili istatistiki bilgi mevcut değildir.

Medya kuruluşları etik kuralları içselleştirmemiştir ve MEK ile iş birliği düşüktür.

Kıbrıs Türk medya profesyonellerinin (gazeteci, editör ve yayıncıların) mesleki ve etik değerlerini ele alan çoğu akademik bazı araştırmalar vardır. 2006 yılında yayımlanmış böyle bir araştırmanın vardığı sonuç, gazetecilerin etik ilkeler konusunda genelde duyarlı görüldükleri ancak bunu pratiğe geçirmede sorun yaşadıkları şeklindedir.³ O dönem için yapılmış olan medya kuruluşlarının genelde "ekonomik açıdan çok zayıf" olduğu ve bu durumun "ciddi habercilik yapılmasını engellediği" doğrultusundaki değerlendirme bugün de hatta artan ölçüde geçerlidir. Günümüzde medya kuruluşlarının büyük çoğunluğu ekonomik açıdan çok zayıf ve/veya bağımlı ve dolayısıyla hem siyasal hem de ekonomik güç odaklarının baskı ve/veya etkisine maruz kalabilmektedirler. Çok sayıda gazetecilik örgütü bulunmasına rağmen, bu örgütlerin gazetecileri mesleki anlamda koruma anlamında yeterince etkin olduklarını söylemek oldukça güçtür.

Medya kuruluşları çoğu zaman MEK tarafından kendilerine iletilen şikayetlere ilişkin savunma anlamında bir dönüş yapmamaktadırlar. İhlal kararı alınan medya kuruluşu, bu yöndeki kararı yayımlamakta imtina etmekte ve yapılan hatanın düzeltilmesi için gereğini yapmaktan kaçınmaktadır. Okur temsilciliği uygulamasının artık yürürlükte olmaması nedeniyle, medya kuruluşları etik ihlallerinin bilincinde olmamaktadırlar ve öz-denetimde tüm sorumluluk Medya Etik Kuruluna verilmektedir.

Medya Etik Kodlarının güncellenmeye ihtiyaçları bulunmaktadır.

MEK'in uygulamasını incelediği medya etik kodların, karmaşık ve kavramsal olarak dağınık bir şekilde listelendiği görülmektedir. Ayrıca internet gazetecilerin uymaktan sorumlu oldukları ilkeler, diğer ilkelerden ayrı bir şekilde yer almaktadır. Günümüz medyasında internet gazeteciliğinin geleneksel gazeteciliğin önüne geçmekte olduğu gerçekten hareketle, geleneksel medya ve internet gazeteciliği için ayrı etik kuralların bulundurulması tarihi geçmiş bir uygulamadır. Ayrıca her iki etik kural listesi, kabul edildikleri tarihlerden itibaren hiçbir güncellenmeye tabi olmamıştır. Avrupa Güvenlik ve İş Birliği Teşkilatı (AGİT) tarafından hazırlanan "Medya Öz-denetim Rehber Kitabına" göre "Etik ilkeler düzenli olarak yeniden gözden geçirilmeli ve geliştirilmelidir" (s.31).

³ Ercan, s. 111; S. İrvan, "Kıbrıslı Türk Gazetecilerin Mesleki ve Etik Değerleri", *Küresel İletişim Dergisi*, sayı 1, Bahar 2006, s. 12 (<http://i-rep.emu.edu.tr:8080/xmlui/handle/11129/583>)

İyileştirme için Öneriler

1- MEK'in kurumsal kapasitesinin desteklenmesi

MEK'in gönüllü bir inisiyatif olması ve medyada etik kuralların izlenmesinden, geliştirilmesinden ve yayılmasından sorumlu kılınması, onun bu görevlerinin medya kullanıcıları ve kuruluşları tarafından daha iyi anlaşılabilir bir kurumsal görünürlüğe sahip olmasını gerektirmektedir. MEK ne bir sivil toplum örgütüdür ne de bir kuruluştur. Ayrı bir bütçesi bulunmamaktadır. Bundan dolayı KTGB'nin sağladığı imkanlar ışığında faaliyetlerini ad hoc olarak sürdürmeye çalışmaktadır. Bu nedenle aşağıdaki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

- MEK için yeni bir kurumsal kimlik çalışmasının yapılması (logo, kartvizit, başlıklı kağıt vs)
- Toplumun kolayca etik kurallara ulaşabileceği ve şikâyet yapabilecekleri işlevsel bir websitesinin oluşturulması
- Şikayetlerin derlenmesi, tasniflenmesi, istatistiklerinin çıkarılması ve MEK'in toplantı gündemlerinin hazırlanması ve takibi için MEK'in sekretaryasının tercihen KTGB tarafından desteklenmesi

2- Medya etik kurallarının gözden geçirilerek güncellenmesi ve içselleştirilmesi için girişimlerin yapılması

Kuzey Kıbrıs'ta etik kurallar "Gazetecilik Meslek İlkeleri" ve "İnternet Gazeteciliği Deklarasyonu" adı altında iki ayrı liste şeklinde kodlanmıştır. Bu da geleneksel gazetecilikle internet gazeteciliği arasında bir ayrımın artık olmadığı günümüz şartlarında revize edilerek tek bir etik kurallar listesi şeklinde yeniden oluşturulmasını gerekli kılmaktadır. Ayrıca, etik kuralların uzun bir liste şeklinde değil de belli kategoriler altında tasniflenerek daha kısa tutulması, gerek medya kullanıcıları gerekse de medya örgütleri tarafından daha iyi içselleştirilebileceği değerlendirilmektedir.

3- Medya etik kurallarının daha fazla medya örgütü tarafından kabul edilmesi için faaliyetlerin artırılması

Medya etik kurallarının revize edilmesi durumunda, bu kuralların tekrardan medya kurum ve kuruluşları tarafından kabul edilmesini gerektirmektedir. Bunun için bir çalıştay düzenlenerek, medya kuruluş temsilcileri çağrılarak onların yeni kuralların oluşumunda yer almaları sağlanabilir. Ayrıca bu kurallar, her bir medya kuruluşuyla elektronik ortamda paylaşılarak onların imza atmaları yönünde bir girişim yapılabilir. Bunun için KTGB'deki mevcut sekretaryanın destek olması önerilmektedir. Bunlara ek olarak, eğitim faaliyetleri ve seminerler organize edilerek revize edilen etik kurallar ilgili tüm kesimlerle paylaşılabilir.

4- Medya kullanıcılarının etik kuralların uygulanmasında aktif bir etmen haline getirilmesi

Medya etik kurallarının imzacı kurum ve kuruluşlar tarafından uygulanmasının takibi, MEK gibi gönüllü çalışan küçük bir ekip tarafından gerçekleştirilmesi zordur. Bu bağlamda, medyada paylaşılan haber ve sair bilgilerin birebir hedef kitleleri durumundaki medya kullanıcıların, hangi

koşulda etik kuralların ihlal edildiği konusunda eğitilmeleri ve farkındalıklarının artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda aşağıdaki faaliyetlerin gerçekleştirilmesi önerilmektedir:

- Sosyal medya kampanyaları düzenlenerek medya kullanıcılarının hangi hususlara dikkat etmeleri gerektiği ve şikâyet mekanizmalarını nasıl kullanacakları anlatılmalı
- Kamu spotları çekilerek medya etik konusunun önemi anlatılmalı ve MEK'in faaliyetleri hakkında farkındalık artırıcı bilgiler verilmeli
- Üniversiteler ve orta öğretim kurumlarında seminer ve söyleşiler düzenlenerek etik kuralların önemi özellikle genç nüfusa anlatılmalı ve daha aktif birer medya kullanıcısı olmaları yönünde teşvik edilmeli